

En toen was er koffie

Muziek bepaalt het leven van altvioliste *Ewa Maria Wagner*. Ze beluistert Bachs *Koffiecantate*, gecomponeerd toen koffiedrinken *dernier cri* was.

Terwijl ik bij het lezen van de krant naar Bachs *Koffiecantate* luister, vraag ik me af of Bach de heden-daagse ophef rondom de VOC en slavenarbeid, waarmee die goddelijke drank onlosmakelijk verbonden is, ook een compositie waard zou achten. Hij was gek op actualiteiten. Ik nip de koffie minnend uit mijn kopje, sla de krant dicht en geniet van de raadselachtige boodschap van tekstdichter Picander waar Bach zijn muziekvinger op legde.

Na het beluisteren van al zijn kerkelijke cantates (ja, ik ben al bij BWV nummer 211!) vergelijk ik langzamerhand zijn vocale muziek met een puzzelboek waarin hij geniepige dilemma's onthulde.

Met zijn persoonlijke keuzes registreerde hij bijna de Bijbelteksten en boog de stem van God tot een aangrijpende cantatenserie, waardoor ik Jezus ineens als een menselijke held zie die meer wilde dan hij kon. Worden de wereldlijke cantates net zo spannend?

Bach zette graag het sociale leven in Leipzig op muziek en vermaakte zo de luisteraars, toch wordt het luisteren nog fijnzinniger als je achter de onschuld van zijn thema's weet te komen. Koffiedrinken bijvoorbeeld was toen zeer kwestieus. Niet vanwege de VOC, maar omwille van het mysterieuze verslavende effect. Alle novi-

---

Koffiedrinken was kwestieus. Niet vanwege de VOC, maar om het verslavende effect

---

teiten die de Nederlandse scheepvaart uit het Verre Oosten naar Europa bracht, riepen een controversiële maar ook toverachtige sfeer op. Zo ook de koffie.

Bach zag in Leipzig binnen de kortste keren tien koffiehuisen ontstaan, waar vooral de mannelijke adel het nieuwe genot eta-

leerde. Toentertijd leidde hij het ooit door Telemann opgerichte Collegium Musicum in het hippe Café Zimmermann waar hij vaak prikkels opdeed. Toen al speelde zijn contrapuntische brein een kat-en-muis-spelletje met zijn publiek. Hij zou zichzelf niet zijn als hij de modieuze koffiegewoonte niet onder zijn muzikale loop zou nemen.

De *Koffiecantate* eindigt met een terzetto: '*Die Katze lässt das Mäusen nicht*', oftewel: een kat wil nu eenmaal blijven muizen. Dat voerde Bach meesterlijk uit. Hij ontfermde zich niet alleen over koffie, maar ook over de positie van vrouwen. Want niet Picander maar hoogstwaarschijnlijk Bach bedacht de slottekst en de koffiezusters: *Die Jungfern bleiben Coffeeschwestern*. Al was de koffie een expliciete mannendrank, het lukte Bach wel de vrouwen ervan te laten genieten: want zij mochten in een koffiehuis pas ervan proeven als daar muziek klonk.

Ewa Maria Wagner is altvioliste en schrijfster.